

Nr 28.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om ändring av bestämmelserna rörande folkpensionsförmånerna till på statens sinnessjukhus intagna personer.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 4 i första kammaren av herr Näsghard och herr Andersson, Jones Erik, samt nr 2 i andra kammaren av herr Johansson i Mysinge m. fl.

I motionerna, vilka äro likalydande, har påtalats, att nu gällande bestämmelser angående folkpensionering i vissa fall göra det möjligt för på statens sinnessjukhus intagna pensionsberättigade att samla kapital av utgående pensionsbelopp, samt hemställts, »att riksdagen måtte för sin del besluta sådant förtydligande av lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, att i motionen påtalade konsekvenser beträffande pensionsförmånerna till på statens sinnessjukhus intagna pensionsberättigade personer undanröjas; samt att vederbörande utskott måtte utforma härför erforderliga lagtextändringar».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för motionärernas hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden från socialstyrelsen, pensionsstyrelsen och medicinalstyrelsen.

Vården av sinnessjuka, som äro i behov av mer kvalificerad vård, handhaves i vårt land sedan lång tid tillbaka huvudsakligen vid statliga sinnessjukhus. Enligt 15 § sinnessjuklagen gäller som regel, att den som intagits å statens sinnessjukhus i första hand själv är skyldig att erlagga vårdavgift. Enligt 77 § första punkten sinnessjukvårdsstadgan fastställer Kungl. Maj:t vårdavgifternas storlek. För tiden 1/4 1947—30/6 1948 skola dessa avgifter utgå med 3 kronor om dagen för salspatient. Enligt 77 § andra punkten sinnessjukvårdsstadgan skall endast halv avgift, 1 krona 50 öre, uttagas, därest genom intyg av stadsfogde, landsfiskal eller annan utnättningsman eller av lappfogde styrkes, att den sjuke saknar tillgång till erläggande av full avgift eller efter erläggande därav skulle sakna nödiga medel för fullgörande av honom åliggande underhållsskyldighet. Detta gäller även om den intagne enligt intyg av fattigvårdsstyrelse är berättigad till fattigvård. Därest någon finnes, som är försörjningspliktig för patienten,

skall för rätt till halv avgift enahanda intyg företes beträffande den försörjningspliktige. Om den intagne själv saknar medel till avgiften, äro fattigvårdslagens bestämmelser om rätten till fattigvård avgörande i fråga om betalningsskyldigheten, d. v. s. fattigvårdsstyrelsen har i själva verket att svara för avgiftsbetalningen endast i det fall, att patienten är medellös.

I samband med intagning å sinnessjukhus eller snarast möjligt därefter infordrar emellertid sjukhuset ansvarsförbindelse för avgiften. Då ansvarsförbindelse icke lämnats av försörjningspliktig eller annan anhörig, tecknas förbindelsen vanligen av förmyndare eller av fattigvårdsstyrelse. På grund av svårigheterna för sjukhusen att snabbt vinna kännedom om patienternas tillgångar av egna medel, även i form av folkpension, och av hänsyn till bestämmelsen i 58 § 1 mom. andra stycket fattigvårdslagen att talan mot fattigvårdsstyrelse om ersättning för sjukvården skall väckas inom 120 dagar från det vården börjat utgå, anmodas fattigvårdsstyrelserna i tveksamma eller oklara fall i regel att utfärda ansvarsförbindelser. Det får sedan ankomma på fattigvårdsstyrelsen att av patientens medel i form av folkpension etc. eller av försörjningspliktig tillgodogöra sig eller uttaga ersättning.

Redan på detta sätt inkopplas alltså fattigvårdsstyrelserna i sannolikt stor omfattning i avgiftsbetalningen även för folkpensionärer, som vårdas å sinnessjukhus. Men även bestämmelsen i 79 § första punkten sinnessjukvårdsstadgan att avgift skall inbetalas kvartalsvis eller, där den erlägges av fattigvårdsstyrelse, halvårsvis i f ö r s k o t t, är tydligen ägnad att överflytta betalningsansvaret på fattigvårdsstyrelse. Denna bestämmelse om förskotts-betalning får eftertryck genom stadgandet, att, om avgift icke erlägges i föreskriven ordning, därjämte skall gäldas sex procent ränta å avgiftsbeloppet.

Enligt 18 § 2 mom. lagen om folkpensionering äger fattigvårdssamhälle för tid, under vilken pensionsberättigad är intagen å fattigvårdssamhälle tillhörig anstalt eller mot avgift som av fattigvårdssamhälle erlägges, åtnjuter vård eller försörjning å annan anstalt, uppbära honom tillkommande folkpension samt därav tillgodogöra sig i förra fallet kostnaderna för vården eller försörjningen och i senare fallet utgiven dagavgift och annan vårdkostnad. Fattigvårdssamhället är dock skyldigt att av pensionsbeloppet månatligen tillhandahålla den pensionsberättigade 16 kronor och därutöver för december månad 8 kronor eller, där den pensionsberättigade på grund av sitt tillstånd ej kan begagna sig av kontanta medel, använda motsvarande belopp för ökande av hans trivsel eller eljest till hans personliga nytta. Samma bestämmelser gälla, då fattigvårdssamhälle haft kostnader för enskild vård av pensionsberättigad, vilken förklarats berättigad till inträde å staten tillhörig anstalt för sinnessjuka, sinnesslöa eller fallandesjuka men icke kunnat mottagas å dylik av brist på utrymme.

De låga vårdkostnaderna å allmän sal vid de statliga sjukhusen medföra,

särskilt efter genomförandet av 1946 års folkpensionsreform, att överskott i vissa fall uppkomma å folkpension, tillkommande å sinnessjukhus intagna, sedan vårdavgiften guldits och de pensionsberättigade erhållit föreskrivna fickpengar eller motsvarande belopp avsatts för att användas till deras personliga nytta. Såsom exempel kan nämnas, att medan vårdavgiften utgör 1 095 kronor eller vid reduktion 547 kronor 50 öre för år, uppgår ålderspensionen till och kunna invalidpension och sjukbidrag uppgå till 1 000 kronor per år för ogift person, vartill i bostadskostnadsgrupperna II—V kan komma bostadstillägg, i sistnämnda grupp uppgående till högst 600 kronor. Beträffande änkepensionen äro motsvarande belopp 600 kronor och 400 kronor.

Viss tveksamhet har yppat sig om huru det bör förfaras med överskottsmedel av nu angivet slag. I vissa fall torde de ha överlämnats till den pensionsberättigade. I andra fall åter torde fattigvårdsstyrelser ha använt uppkommande överskott till att bereda fattigvårdssamhället ersättning för tidigare för pensionstagaren utgiven fattigvård. Vanligt torde emellertid ha varit, att fattigvårdsstyrelserna, med hänsyn till ovissheten om hur man rätteligen bör förfara, icke redovisat överskottsmedlen till pensionstagaren utan låtit dessa innestå såsom besparingar för dennes räkning. I samband därmed har man ofta föranstaltat om omyndigförklaring av den sinnessjuka, varvid förvaltningen av den omyndigförklarades tillgångar övertagits av en särskilt förordnad förmyndare.

Socialvårdskommittén har i skrivelse den 13 februari 1941, vari kommittén yttrat sig angående motsvarande spörsmål beträffande å vårdhem för lättskötta sinnessjuka intagna pensionsberättigade personer, uttalat, att det principiellt riktiga vore, att så länge folkpension utginge till sjuka personer, vilka vore varaktigt omhändertagna för vård på anstalt, pensionen i första hand användes till täckande av det allmännas kostnader för erforderlig vård. Kommitténs förslag till lag om folkpensionering innehöll ett stadgande om att, därest någon vore intagen å allmän sjukvårdsanstalt och vårdtiden å anstalten uppgått till mer än två månader, folkpension ej skulle utgå för tiden därefter.

När förslag till lag om folkpensionering 1946 förelades riksdagen uttalade *föredragande departementschefen*, att frågan i vad mån folkpension skulle utgå med reducerat belopp till folkpensionärer vid vistelse å allmän sjukvårdsanstalt borde anstå i avbidan på ståndpunktstagande till föreliggande förslag om statens övertagande av kostnaderna för vård å allmän sal vid sjukhus.

Samtliga de myndigheter, från vilka yttranden inhämtats, ha uttalat, att den nuvarande ordningen i förevarande hänseende icke är tillfredsställande och understrukit angelägenheten av att spörsmålet löses.

Socialstyrelsen förordar en utredning av spörsmålet, varvid bör beaktas önskvärdheten av att fattigvårdsstyrelserna i största möjliga utsträckning avkopplas från betalningsproceduren.

Pensionsstyrelsen ger anvisning på olika utvägar till frågans lösning men tillägger, att det i viss mån beror av omständigheter liggande utanför styrelsens ämbetsområde, vilken lösning, som bör föredragas. Tillika framhålls, att överskottsproblemet även berör andra pensionstagarkategorier än de å de statliga sinnessjukhusen intagna. I yttrandet anmärkes, att styrelsen tidigare i skrivelser till Kungl. Maj:t erinrat om existensen av det i motionerna berörda spörsmålet.

Medicinalstyrelsen understryker angelägenheten av att ställning snarast tages till frågan om överskottsmedlen och framhåller tillika, att motsvarande spörsmål uppkommer beträffande långvarigt kroppsligt sjuka och även för deras vidkommande tarvar en lösning. Styrelsen omnämner, att styrelsen tidigare i ett remissyttrande till Kungl. Maj:t understrukt angelägenheten av att ställning snarast tages till frågan om de s. k. överskottsmedlens disposition.

I de avgivna yttrandena har givits anvisning på olika möjligheter till lösning av förevarande spörsmål.

Samtliga de nyssnämnda myndigheterna ha pekat på möjligheten att höja sjukhusavgifterna för pensionsberättigade patienter så, att överskott icke uppkomma på utgående pensionsbelopp. Avgifterna skulle enligt detta alternativ fastställas till varierande belopp i anslutning till föreskriften i 18 § 2 mom. folkpensioneringslagen, nämligen så, att avgiften motsvarade det månatliga pensionsbeloppet i varje enskilt fall, sedan den pensionsberättigade tillhandahållits eller för hans trivsel eller personliga nytta ställts till förfogande 16 kronor och därutöver för december månad 8 kronor.

Bestämmelser av nu angivet innehåll gälla sedan 1941 för vid vårdhem för lättskötta sinnessjuka intagna pensionsberättigade. Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, framhöll emellertid i samband med att nyssnämnda bestämmelser genomfördes, att dessa endast vore att betrakta som ett provisorium i avbidan på att principspörsmålet om de å allmän anstalt intagnas rätt till folkpension löstes. Likartade bestämmelser gälla vidare för å centralanstalt för bildbara sinnesslöa intagna personer.

I yttrandena har emellertid påpekats, att vissa erinringar kunna göras mot en lösning enligt de nu angivna riktlinjerna.

Pensionsstyrelsen anför härutinnan:

»Denna lösning är dock icke helt invändningsfri i det att resultatet kan bli att folkpensionstagare ibland få betala högre och ibland lägre avgift än andra personer i samma inkomstläge. Det är härvid att märka att den allmänna ålderspensionen utgår till alla oberoende av inkomst. Vidare är det av motionärerna påtalade förhållandet, att avgifterna för å samma anstalt intagna pensionstagare komma att variera allt efter den bostadskostnadsgrupp dessa tillhöra, icke tilltalande. Det innebär nämligen att, om bostads-

tillägg utgår, vederbörande kommun får bidraga till vårdkostnaden med beloppet av kommunbidraget till bostadstillägget under det att de kommuner som tillhöra bostadskostnadsgrupp I helt slippa utgifter för vården, då fråga är om ålderspensionstagare, och eljest få bidraga med lägre belopp än kommuner i de högre grupperna.»

Socialstyrelsen och medicinalstyrelsen ha framhållit, att betalningsproceduren beträffande pensionsberättigade patienter på statens sinnessjukhus bör reformeras så, att vårdavgifterna utbetalas i efterskott direkt från pensionsstyrelsen till sjukhuset.

Socialstyrelsen har i sitt yttrande pekat på att, om folkpensionärernas avgifter bestämmas på sätt ovan angivits och möjlighet öppnas för efterskottsbetalning av avgifterna, en lösning av förevarande spörsmål kan tänkas efter två linjer. Styrelsen har i detta hänseende anfört.

»Den ena metoden skulle då innebära, att avgiften innehölles hos pensionsstyrelsen och endast nyssnämnda fickpenningssbelopp översändes till pensionären eller till sjukhuset. Ännu enklare skulle transaktionen kunna ordnas, om en bokföringsmässig omföring kunde ske så, att sjukhuset efter anmälan till och avisering från pensionsstyrelsen utbetalade fickpenningssbeloppet, medan pensionen i övrigt icke utbetalades under sjukhusvistelsen. En sådan enkel och arbetsbesparande procedur, som här antytts, synes utan vidare kunna genomföras i de fall, då patientens behov av sjukhusvård bedömes bli varaktigt eller definitivt. Styrelsen inser, att komplikationer kunna uppstå i de fall, då patienten tämligen snart tillfrisknar och utskrivs från sjukhuset; ett hopsparat överskott är då givetvis av stort värde för honom, om det nu icke under sjukhusvistelsen måst användas till betalning av bostadshyra eller till annan nödvändig utgift.

Även om man icke får bortse från här berörda komplikationer i vissa fall, så ligger den nu antydda proceduren i linje med utvecklingen fram till den i princip beslutade avgiftsfriheten även för sinnessjukvård. Man kan också peka på att lösningen är analogisk med vad som redan gäller enligt 6 § lagen 1947 om allmänna barnbidrag, nämligen att barnbidrag icke utgår för kvartal, vid vars ingång kostnaderna för barns vård å anstalt helt bestridas av statsmedel. Och vidare må erinras om att landsting äger använda hela pensionen utom här förut nämnda 16 resp. 25 kronor i månaden för att täcka sina kostnader för folkpensionärer, som vårdas å anstalt för lättskötta sinnessjuka och för bildbara sinnesslöa.

Om det emellertid vid närmare undersökning skulle visa sig att den nu berörda metoden icke vore genomförbar, återstår den andra metoden, nämligen att pensionsstyrelsen direkt till sjukhusen och i efterskott inbetalar hela pensionen, varvid sjukhuset utbetalar den för personligt bruk avsedda delen.»

Pensionsstyrelsen och medicinalstyrelsen ha även påvisat en annan möjlighet för lösande av förevarande spörsmål, nämligen att helt avskaffa vårdavgifterna för salspatienterna på de statliga sinnessjukhusen. Sedan patientavgifterna avskaffats komma, framhåller pensionsstyrelsen, bestämmelserna i 17 § lagen om folkpensionering att medföra, att, då någon är intagen å sinnessjukhus hel kalendermånad, hans folkpension högst kan utgå

efter 200 kronor om året. Både pensionsstyrelsen och medicinalstyrelsen framhålla, att, om en lösning skall genomföras efter denna linje, pensionsstyrelsen bör beredas möjlighet att i vissa fall medgiva, att folkpension må utgå med högre belopp än 200 kronor för år, exempelvis om patient, vars sjukhusvistelse kan beräknas bliva relativt kortvarig, är i behov av medel för anhörigas försörjning, erläggande av hyra etc.

Utskottet. Gällande bestämmelser om folkpensionering möjliggöra i förening med nuvarande låga vårdavgifter vid de statliga sinnessjukhusen att en på dylikt sjukhus intagen pensionsberättigad person i vissa fall hos vederbörande fattigvårdsstyrelse eller förmyndare kan samla ett sparkapital av folkpensionsmedel, vilket vid ägarens död tillfaller dennes arvingar. Utskottet delar motionärernas uppfattning, att detta måste anses principiellt felaktigt. Folkpensioneringen har genomförts i sin nuvarande utformning för att tillförsäkra pensionstagarna skälig försörjning. Då samhället beträffande vissa pensionstagare svarar härför genom vård å anstalt, synes det skäligt, att dessas folkpension till huvudsaklig del användes till täckande av samhällets kostnader för vården.

Förevarande spörsmål berör icke blott de statliga sinnessjukhusens pensionsberättigade vårdtagare utan även vårdtagare vid vissa andra offentliga anstalter såsom de långvarigt kroppsligt sjuka. Det bör enligt utskottets uppfattning lösas i ett sammanhang för alla därav berörda kategorier. Med hänsyn härtill synes det icke lämpligt att nu upptaga denna fråga till behandling endast såvitt avser de å statens sinnessjukhus intagna pensionsberättigade.

Av utskottets tidigare lämnade redogörelse framgår, att pensionsstyrelsen och medicinalstyrelsen i skrivelser till Kungl. Maj:t erinrat om de otillfredsställande konsekvenserna av nu gällande bestämmelser i förevarande hänseende. Det kan förväntas, att spörsmålet i hela dess vidd kommer att upptagas till prövning och lösas i ett sammanhang i samband med det förestående genomförandet av kostnadsfri sjukhusvård i vårt land. Någon framställning från riksdagens sida till Kungl. Maj:t om utredning av det samma kan därför icke anses påkallad.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 maj 1948.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Norman, Wistrand, Sten, Björkman, Nils Elowsson, Söderkvist*, Hallagård och Osvald*;

från a n d r a kammaren: herrar Hagård, Hellbacken*, Ryberg, Johnsson i Kastanjegården, Cruse, Holm, fru Johansson i Norrköping och herr Andersson i Alfredshem.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.